

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1626>

Geliş Tarihi: 29.03.2019

Kabul Tarihi: 30.06.2019

SPOR GAZETELERİNDE DİL KULLANIMI: STAD VE FANATİK’TE KULLANILAN SAVAŞ METAFORLARI¹

Uğur ÖZGÜR²

Özet

İnsanları birleştiren, kaynaştıran bir unsur olarak kabul edilen spor, toplumsal yaşantımızın bir parçası haline gelmiştir. Günümüzde evrensel bir yapıya bürünen spora, televizyon, radyo, internet, gazete ve dergilerde çok fazla yer verilmektedir. En çok okunan gazetelerin başında spor gazeteleri gelmekte, gazetelerde yer alan spor sayfaları okuyucular tarafından büyük ilgi görmektedir. Bu noktadan hareketle, temel amacı okuyucularına haber vermek, bilgi sunmak olan gazetelerin, özeldede spor gazetelerinin dili akademik araştırmaların konusu olarak değerlendirilmektedir. Farklı bilim dalları, farklı bakış açıları ve inceleme yöntemleriyle sporla ilgili çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmada Stad (1939-1958) ve Fanatik (1995-devam ediyor) gazetelerinde kullanılan savaş metaforları belirlenerek benzerlikler ve farklılıklar üzerinde durulmuştur. Geçmişten günümüze sporda kullanılan savaş metaforları saptanmaya çalışılmıştır. Kavramlar arasında farklı yönlerden benzerlik ilişkisi kurularak oluşturulan metaforlar, spor gazetelerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Spor haberlerini okuyucularına daha etkili anlatmak ve okuyucuların dikkatini çekmek için spor gazetelerinde savaş metaforlarından sıklıkla yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Spor gazetelerinde dil kullanımı, sporda savaş metaforu, sporda şiddet içeren ifadeler.*

¹ Bu makale, Uğur ÖZGÜR tarafından, Prof.Dr. Ayşe İLKER danışmanlığında (2018) yürütülen “Spor Gazetelerinde Dil: Stad ve Fanatik Gazeteleri Örneği” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

² Öğr. Gör. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Türk Dili Bölümü, e-posta: uozgur@nku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9385-2912>

The Use of Language in Sports Newspapers: Metaphors of War Used in the Newspapers Named Stad and Fanatik

Abstract

Sport which is accepted as an element of commingling and combining people has become a part of our communal living. Television, radio, internet, newspapers and magazines give too much place to sport that has turned into a universal structure today. Sports newspapers are the leading newspapers which are read most and sports pages in newspapers attract the readers' attention. From this point forth, the language of the newspapers, especially sports newspapers, whose main aim is to notify and give information to their readers has been evaluated as the topic of academic researches. Various disciplines carry out studies about sports with different points of views and inspection methods. In this study, metaphors of war used in the newspapers named Stad (1939 – 1958) and Fanatik (1995 – still active) have been determined and the similarities and differences have been dwelled upon. Metaphors of war used from past to present has been tried to be appointed. Metaphors formed by establishing a relationship of similarity from different point of view between the concepts are often used in newspapers. Metaphors of war have often been benefited in sports newspapers in order to tell the sports news more effectively to their readers and to take the readers' attention.

Keywords: *Language use in sports newspapers, metaphor of war in sport, expressions including violence in sports*

Giriş

Toplumsal yaşantımızın bir parçası haline gelen spor, hem yazılı hem görsel basında sürekli karşımıza çıkmaktadır. Gazete ve dergiler spor haberlerine ayrılan sayfalarını arttırırken, radyo ve televizyon kanalları da spor programlarına ayrılan süreyi arttırmaktadır. Hem görsel hem yazılı basında spor ve sporla ilgili ayrıntılar, dil aracılığıyla okuyucularına, dinleyicilerine ve izleyicilerine ulaştırılmaktadır. Bu yüzden spor alanlarında kullanılan dil, sporcunun ve sporseverin dili zaman zaman araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Bu sebeple, okuyucularına dil aracılığıyla ulaşan spor gazeteleri, farklı yönlerden incelenmeye çalışılmıştır.

Kitle iletişim araçları sayesinde insanlar haber ve bilgi sahibi olmakta, sosyalleşmekte, tartışmalara katılabilmekte ve aynı zamanda eğlenebilmektedir. İnsanlar güncel olayları kitle iletişim araçları sayesinde öğrenip takipdebildiği için basın ve yayın organlarına büyük görevler düşmektedir. Bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde iletişim yaygınlaşıp gelişirken teknolojinin hızlı gelişimi birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunların başında da dil kullanımındaki yanlışlar/eksiklikler gelmektedir. Asıl görevi bilgi vermek, sosyalleşmeyi sağlamak, eğitime katkı vermek olan basın ve yayın kuruluşları,

tiraj ve reyting kaygısı nedeniyle çoğu zaman bu asli görevlerini bir yana bırakmaktadırlar. Bu durum hem spor basını için hem de diğer alanlar için geçerlidir. Hem yazılı hem de görsel medyada şiddeti çağrıştıran, küfür ve argo ifadeler, militarist kavramlar oldukça çok kullanılmaktadır. Zaman zaman medyada kullanılan şiddet, küfür, argo ve militarist ifadeler üzerine kitap, sözlük, tez ve makale çalışmaları yapılmaktadır. Özellikle üniversitelerin halkla ilişkiler ve gazetecilik bölümlerinde bu tarz çalışmalar görülmektedir.

Spor basını, sporseverler tarafından çok yakından takip edilmektedir. Günümüzde spor haberleri, özellikle de futbol haberleri saatlerce televizyon programlarında yer almaktadır. Bir futbol karşılaşması üç aşama hâlinde olmak üzere; maçtan günler önce yazılı ve görsel medyada yapılan haberler, maçın anlatımı ve maç esnasında yapılan haberler, maçtan sonra saatlerce, bazen de haftalarca süren haberler şeklinde verilmektedir. Maçın analizi, maçtaki hakem kararları, maçla ilgili spor yazarlarının yorumları televizyon programlarında ve gazetelerde günlerce yer almaktadır. Spor sayfalarındaki haberler ve televizyonlardaki bu programlar kolayca geniş halk kitesine ulaşabildiği için medya kuruluşlarında çalışanlara ve spor gazeteciliği yapan kişilere dil ve üslup konusunda büyük işler düşmektedir. Kaya, (2000:233) spor basınına şu şekilde tanımlamaktadır: “Spor basını, konu ve içerik olarak tüm boyut ve yönleri ile sporu işleyen, spor etkinlikleri, organizasyonları, uygulayıcıları ile ilgili haber, olay ve olgulardan ilgili kitesini haberdar eden, bunlarla ilgili spor basını çalışanlarınca hazırlanmış haber, bilgi yorum ve fotoğraf, grafik gibi görsel malzemeler yayımlayan basın türüdür.”

Sporadaki gelişmeleri kitlelere aktarma işlevini yerine getiren medya, günümüzde sporun ayrılmaz bir parçası konumundadır. Bu yüzden spor sahalarında yaşanan şiddet ve holiganizm olaylarının önlenmesinde medyanın da sorumluluk taşıması gerekmektedir. Sporla bağdaşmayan şiddet, küfür, argo ve savaş terimleri reyting ve tiraj kaygısı nedeniyle sporla birlikte verilmektedir. Şiddet, sporla hiç bağdaşmamasına rağmen özellikle futbol karşılaşmalarında taraftarlar arasındaki şiddet olayları sonucunda dünyada ve ülkemizde kavgalar, yaralanmalar ve hatta ölümler yaşanmaktadır.

Spor basınında kullanılan dille ilgili birtakım çalışmalar yapılmıştır. Özsoy, (2011:88) günlük spor gazetelerinden Fanatik, Fotogol, Fotospor ve Pas Fotomaç gazetelerinde bir yıl boyunca kullanılan başlıklarda şiddet unsurları ve savaş metaforları içeren kelimelerin taramasını yapmış, bu gazetelerin (2008-2009) haber ve köşe yazarlarının başlıklarında savaş ve şiddet çağrışımı yapan ifadelerin 576 kez kullanıldığını tespit etmiştir.

Fanatik ve Fotomaç'ın rastgele belirlenmiş 15 günlük sayılarının futbolla ilgili sayfalarını incelemeye alarak bu sayfalardaki futbol yazılarının başlıkları üzerinde Yıldız Ekin (2005:93-106) tarafından yapılan çalışma sonucunda; yazılı spor basınında yazımsal sapmaların, deyimlerin, sıfatların, metaforların, benzetmelerin, kişileştirmelerin, abartmaların, çağrışımların okuyucunun dikkatini çekmek amacıyla çok fazla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Zinnur Gerek ve arkadaşları (2015:190-197) tarafından yapılan çalışmada, spor basınının kullanmış olduğu dil; savaş metaforları, argo ve küfür kapsamında bir değerlendirme yapılmış olup argo ve küfrün, Türk futbol tarihi içindeki oluşumu ve ortaya çıkışı ele alınmıştır. Ayrıca aynı makalede 17 Mart 2012 tarihinde oynanan Fenerbahçe-Galatasaray futbol maçı örneklem alınarak, söz konusu maçın sonrasında Türkiye'de yayımlanan gazetelerin spor sayfaları ve köşe yazılarında kullanılan savaş metaforları, argo ve küfür ifadeleri nitel araştırma modeli içerisinde değerlendirilmiştir. Sonuç olarak ise incelenen gazetelerde Türk spor basınının süslü, abartılı ve tahrik edici bir dil kullanma eğiliminde olduğu, argo ifadelerin sıkça kullanıldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca yazılı basında derbi maçlar öncesinde ve sonrasındaki argo ifadelerin sosyal medya ortamına taşınarak rakip taraftarlar arasında küfür ve nefret içeren mesajlara dönüştüğü, taraflar arasında gerginliği tırmandırdığı sonucuna varılmıştır.

Serikkyzy (2013:66) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde de şiddet ile medya konusu arasındaki bağlantıya değinilmiştir. Bu çalışmada, Serikkyzysık kullanılan yöntemlerden birinin, meydan okuma, tehdit etme, gözdağı verme, seyircilerin birbirlerine ya da takımlarına karşı uyguladıkları sözlü ya da fiziksel taciz manşetleri olduğunu belirterek çarpıcı örnekler vermiştir. “Kan kokuyor”, “Susturucu”(05.03.12), “Var mı yan bakan! (03.02.12), “Dikkat! Şiddetli Fırtına! (05.03.12), “Kan ve Gözyaşı” (16.03.12), “Kılıçlar çekiliyor”, “Kadıköy'den çıkış yok” örneklerine yer verilerek “medya şiddet üretir” argümanının bazen doğru olduğu bu çalışmada vurgulanmıştır.

1. Çalışmanın Amacı

Kavramlar arasında farklı yönlerden benzerlik ilişkisi kurarak oluşturulan metaforlar, spor gazetelerinde de sıklıkla kullanılmaktadır. Spor gazeteleri, spor haberlerini okuyucularına daha etkili aktarmak için metaforlardan yararlanmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Stad (1939-1958) ve Fanatik (1995-devam ediyor) gazetelerinde kullanılan savaş metaforlarını belirlemek ve kullanılan bu savaş metaforlarının benzerlikleri ve farklılıkları üzerinde

çıkarımlarda bulunmaktadır. Ayrıca geçmişten günümüze sporda kullanılan savaş metaforlarındaki değişimler saptanmaya çalışılmıştır.

2. Yöntem

Stad ve Fanatik gazetelerinde kullanılan savaş metaforları doküman inceleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Tespit edilen savaş metaforları başlıklar halinde sınıflandırılıp cümle içindeki kullanımlarıyla verilmiştir. Benzer ve farklı kullanımlar belirlendikten sonra değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Çalışmada, Stad'ı¹ tercih etmemizin nedeni o yıllarda çıkarılan en uzun süreli spor gazetelerinin başında yer almasından dolayıdır. 1939'da başlayıp zaman zaman kesintiye uğrasa da 1958'e kadar devam ettiği için gazetenin dilinin incelenmesi kayda değer bulunmuştur. Fanatik'in² tercih edilme sebebi ise 20 Kasım 1995'ten beri kesintisiz olarak devam etmesi ve Türkiye'nin tirajı en yüksek spor gazetelerinin başında gelmesidir.

3. Bulgular

Metaforlar⁵, sanatta, edebiyatta, bilimde, felsefede ve günlük dilde insanlar tarafından kullanılmaktadır. Yeni fikirler ortaya atılacağı zaman, benzetme yapılacağı zaman, çıkarımlarda ve varsayımlarda bulunmak istenildiğinde ister istemez metaforik unsurlara başvurulur. Lakoff ve Johnson,

¹ Stad, haftalık olarak yayımlanmaya başlayan bir spor mecmuasıdır. Mecmua kelimesi dergi için kullanılsa da Stad, içerisindeki haberler incelendiğinde bugünkü anlamda bir spor gazetesidir. İlk başlarda "Stad Haftalık Bitaraf Spor Mecmuası" adıyla çıkarılırken, 1947'den sonra yayımlanan sayılarında "Stad Haftalık Spor Gazetesi" ifadesi de kullanılmıştır. Bu yüzden çalışmada, "Stad" için spor gazetesi ifadesi kullanılmıştır. Bugünkü spor gazetelerinden farklı olarak sadece haftalık olarak çıkarılmıştır. Bazı dönemlerde ise üç günde bir çıkarılmıştır. İstanbul'da basılan Stad Gazetesi, Türkiye'nin her yerinden sporla ilgili haberlere yer vermiştir. Stad'ın ilk sayısı 13 Teşrinisani (Kasım) 939 (1939) tarihinde basılmıştır. Sahip ve neşriyat müdürü Nejat İren'dir.

² Fanatik, Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde 20 Kasım 1995'ten başlayarak 2016'nın dokuzuncu ayına kadar bazı eksik sayılar dışında günü gününe ulaşılacak şekilde 0009 demirbaş numarasıyla ciltlenmiştir.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. ÇETİNKAYA, B. (2017), Kutadgu Bilig'de Kavramsal Metaforlar, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2): 377-399.

YUNUSOĞLU M. K. (2016), *Budist Türk Çevresi Eserlerde Metaforlar*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

LAKOFF, G. ve JOHNSON, M. (2015), *Metaforlar – Hayat, Anlam ve Dil*, (Çev.) G.Y. Demir, İstanbul: İthaki.

insan-dil ve metafor ilişkisini şu şekilde açıklamaktadır:“İnsan, içinde yaşadığı gerçekliği ancak metaforlar vasıtasıyla ve metaforik olarak inşa edebilir. Metaforlar hayatı, kendimizi ve “öteki”ni anlamanın yegâne yoludur. Metaforlar, dünya diye adlandırdığımız şeyi, onu açığa çıkararak ve gizleyerek bize sunar. Hayatı ve dili mucizevî kılan metaforlardır. Metaforlar kendi ışılılarıyla bazen gözümüzü alıp aktardıkları veya taşıdıkları anlamı saklarken, bazen de yine aynı ışılılarıyla anlattıklarını çok daha görünür kılar. Dünyanın bu açığa çıkarıcı ve gizleyici takdimi olan metaforlar, dilin aslı varlığıdır.” (Lakoff ve Johnson, 2015:9).

Lakoff ve Johnson'a (2015:10) göre metafor:“Grekçe metaphoradan gelen “metafor” kelimesi, meta: öte ve phrein: taşımak kelimelerinden mürekkeptir ve “bir yerden başka yere götürmek” şeklinde tanımlanmıştır. Aynı eserde metaforun özü ise “bir tür şeyi başka bir tür şeye göre anlamak ve tecrübe etmek” olarak verilmektedir (Lakoff ve Johnson, 2015: 30).

Türkçenin Alıntılar Sözlüğü'nde “metafor” kelimesi “(Fr. métaphore), mecaz, öğretileme; bir sözü, benzerlik, komşuluk ilişkisi veya kültürel bir ilişkiyle başka bir anlamda kullanma.” şeklinde tanımlanmıştır (Karaağaç, 2015:534).

Anlatılmak istenenleri ilginç ve dikkat çekici kılmak için metaforlar kullanılmaktadır. Bu durum spor haberleri için de geçerlidir. Spor gazeteleri, spor haberlerini okuyucularına daha etkili aktarabilmek ve bu haberlerin anlaşılabilirliğini kolay kılmak için metaforlardan yararlanmaktadır. Bu metaforlardan birisi de savaş metaforudur. Spor gazetelerinde kullanılan savaş metaforları, şiddet çağrışımı yapmıyor gibi görünse de arka planda şiddet, kavga, savaş gibi ifadeleri anımsatmaktadır. Stad ve Fanatik gazetelerinin başlıkları ve içeriğindeki haberler incelendiği zaman savaş alanında kullanılan pek çok ifadenin sporla bağdaştırılarak verildiği saptanmıştır. Özellikle Fanatik gazetesinde bu örneklerin daha çok olduğu görülmektedir. Çünkü günümüzde özellikle tiraj kaygısından dolayı gazetelerin çoğu ilginç başlık bulmak ve okuyucunun dikkatini kendi sayfalarına çekmek amacıyla adeta birbirleriyle yarışmaktadır. “Savaşçı, kurtuluş savaşı, taarruz, bombardıman, bombalamak, forma savaşı, kuşatma, bomba/füze/mermi/kurşun gibi (şut), kaza kurşunu, silah, gizli silah, silahşör, darbe, kapışma, zafer, kral, Rus ruleti, devrim, ölümcül vuruş, düello, çarpışma, kılıçlar çekildi, ölüm kalım maçı, saldırı, intikam, imha, imha timi, hasım, hâkimiyet gibi.” ifadelerin geçtiği cümlelere ve başlıklara çok fazla rastlanmaktadır. Sporla bağdaşmayan bu ifadelerin sporla birlikte kullanılması doğrudan ya da dolaylı olarak taraftarlar arasında ortamı germekte, şiddet ve kavga gibi olaylara zemin hazırlamaktadır.

Çalışmada, Stad ve Fanatik'te başlık ve haber içerisinde geçen, savaş alanında kullanılıp da sporla bağdaştırılarak oluşturulan metaforlara cümle içindeki kullanımlarıyla birlikte yer verilmiştir. Stad ve Fanatik'te kullanılan savaş metaforu örnekleri, karşılaştırılarak çıkarımlarda bulunulmuştur.

3.1. Stad Ve Fanatik Gazetesinde Yer Alan Savaş Metaforu Örnekleri

Hasım

Arapçada “haşm”, dilimizde “hasım” şeklinde olup düşmanı ifade etmek için kullanılan bir tabirdir. Stad gazetesinde “hasım” kelimesinin geçtiği çok fazla cümle görülmektedir. Günümüzde sporda “hasım” kelimesi yerine “rakip”, “karşı takım” gibi ifadeler kullanılmaktadır. Yarış ve mücadele ettiği kişiyi sanki düşmanymış gibi gösteren “hasım” kelimesi Stad gazetesinde çok kullanılmıştır. Özellikle uluslararası karşılaşmalarda bu kelimeye sıkça yer verilmiştir. Stad gazetesindeki köşe yazarlarının kullandığı tabirle “beynelmilel müsabakalarda”⁶ rakip için hasım ifadesi kullanılmaktadır. “Hasım, hasmını yere sermek, hasmını yere indirmek gibi” ifadeler spor gazetelerinde kullanılmaktadır.

Seferin, hasım oyuncular üzerinde ayaklarını gezdirmesi yerinde bir kararlar tecziye edilerek takımı aleyhine bir favul⁷ verildi (S., 17 Mart 1941:5).

Son dakikada takımının yiyeceği gölü kurtarıp, topu hasım kalesine sokan hakikatte kaleci Roquette idi (Stad, 4 Kanunvevel 1939:16).

Koca Yusuf, hasımın bir kaplan gibi üzerine atılıp bileğinden kaptığını görünce, hiç telaşlanmadı bile... (Stad, 1 Aralık 1947:7).

⁶ Beynelmilel müsabaka: Uluslararası karşılaşma/maç. Stad gazetesinde “müsabaka” terimi yaygın olarak kullanılırken Fanatik'te “müsabaka” yerine “maç” terimi kullanılmaktadır. TDK tarafından hazırlanan Ayaktopu Terimleri Sözlüğü'nde “maç” terimi için de Türkçe karşılık olarak “karşılaşma” terimi önerilmiştir (TDK, 1974:27).

⁷ Stad ve Fanatik gazetelerinde yer alan alıntı spor terimlerinin imlası incelenmiş ve F. gazetesinde kullanılan alıntı spor terimlerinin yazımında birlik sağlandığı görülürken, S. gazetesinde kullanılan alıntı spor terimlerinin imlasında tutarsızlıklar görülmüştür. Aynı sayfa içerisinde aynı terimin bazen 4-5 farklı yazılış şekli mevcuttur. Özellikle antrenör, kulüp, ribaunt, raunt, ragbi, santrfor, faul, aut gibi Batıdan dilimize giren spor terimlerinin yazımında farklılıklar gözlenmiştir. Batıdan geçen alıntı spor terimlerinin geçtiği dildeki gibi ya da Türkçe okunuşuyla yazıldığı saptanmıştır. S. gazetesinde kullanılan bazı alıntı terimlerin imlasının Türkçeye uydurulmaya çalışıldığı görülmektedir. Türkçe kelimenin sonunda b,c,d,g ünsüzleri bulunmadığı için “lig” kelimesi çoğu zaman “lik”, bazen de “liğ” şeklinde verildiği görülmüştür. Benzer şekilde Türkçede iki ünlü yan yana yer almaz kuralından hareketle “puan” yerine “puvan”, “aut” yerine “avut”, “faul” yerine “favul”, raunt yerine “ravunt” kullanıldığı belirgin şekilde görülmüştür (Özgür, 2018:223).

Müdafaa/Savunma

“Savunmak, korumak” anlamlarına gelen bu kelime, savaş çağrışımı yapan ifadelerdendir. Sporda bir takımın kalesini korumak ve gol yememek için çaba sarf etmesi anlamına gelmektedir. “Nasıl asker vatanının kalesini koruyorsa, sporcu da kendi kalesini gole karşı korumaktadır.” düşüncesinden hareketle sporda kullanılmış olabilir. Müdafa yapan kişiye de müdafî denmektedir. Günümüzde, “müdafaa” terimi yerine “savunma” terimi kullanılırken “müdafî” terimi yerine de “savunmacı” terimi kullanılmaktadır. Stad gazetesinde “müdafaaya çekilmek, müdafaayı kabul etmek, müdafaayı yarmak, müdafaaya düşmek” şeklinde isim + yardımcı fiil şeklinde oluşturulan birleşik fiiller kullanılmıştır. Fanatik'te “müdafaa”⁸ kelimesi yerine Batıdan Türkçeye geçen “defans” kelimesi kullanılmıştır.

Beşiktaş, Beykoz baskısı karşısında müdafaaya çekildi (Stad, 27 Teşrinisani 939:17).

Müdafaayı kabul eden Beşiktaş civarında oynanan maç Galatasarayın mağlûbiyetile sona erdi (Stad, 13 Teşrinisani 939:17).

Beşiktaşta hücum ve haf hattı tamamilere muattal ve bütün gayret geri müdafaaya düşmüştü (Stad, 4 Kânunevvel 939:11).

Fenerli Suphi Galatasaray müdafaasını yarmağa çalışıyor (Stad, 24 Mart 1947:7).

Fener müdafilerinin kalelerinden uzaklaştırdığı topları tekrar tevzi edebilecek bir muavin hattı mevcut olsa idi netice şüphesiz farklı olurdu (S., 4 Kânunevvel 939:9).

Bombalamak

Savaşta patlayıcı ve ateşli silah olarak kullanılan bomba ile sporda kullanılan top arasında benzeşim ve bağlantı kurularak hem Stad hem de Fanatik'te kullanılan bir ifadedir. Karşı takımın kalesine devamlı şut çekmek, baskı yapmak anlamlarına gelmektedir.

Bunun neticesi derhal Beşiktaş nısıf sahasına yerleşmişler ve mütemadiyen kaleyi bombalamışlardır (Stad, 20 Teşrinisani 939:8).

⁸ Stad gazetesinde kullanılan Arapça kökenli müdafa, müdafî, muhacim, idman, müsabaka, müsabık, tekaüt, mütekait, muhtelit gibi spor terimleri Fanatik'te kullanılmamıştır. Bunların yerine Batıdan geçen defans, antrenman, bek, stoper, libero, maç gibi spor terimleri kullanılmıştır.

Muhacim hattının en şütör oyuncusu, fakat ağır, ayağına top gelince bombalıyor (Stad, 2 Haziran 941:10).

Kartal bombaladı (Başlık) (Fanatik, 23 Aralık 1996:3).

Boğalar bombaladı (Fanatik, 14 Eylül 1997:6).

Akın

Sözlük anlamı olarak “1. Kalabalık bir şeyin arkası kesilmeyen bir geliş durumunda olması. 2.düşman topraklarını tedirgin etme, yıldırma, çapul vb. amaçlarla topluca yapılan baskın. 3. Sporda gol atmak veya sayı yapmak amacıyla karşı takımın sahasına doğru genellikle topluca girilen hücum” şeklinde verilmektedir (TDK, 2011:67).

Düşman ve saldırı çağrışımı yapan bu sözcük, spor gazetelerinde çok kullanılmaktadır. Akın akın karşı kaleye gitmek, karşılıklı akınlar yapmak, sağlıklı sollu akınlar düzenlemek, taraftarların maça akın etmesi gibi kullanımlarla karşımıza çıkmaktadır.Aynı zamanda ileri uç oyuncusu için “akıncı” kelimesi kullanılmaktadır.

Galatasaray akınlarında evvelce tahmin ettiğimiz gibi bolluk var (Stad, 13 Teşrinisani 939:17).

Birinci kırk beş dakika karşılıklı akınlarla ve birer gollük beraberlikle sona erdi (Stad, 1 Nisan 1940:4).

...Fener sağlıklı sollu güzel akınlarla tekrar üstün vaziyete geçti (Stad, 29 Nisan 940:4).

Atina radyosunda maçı nakleden spiker, Türk takımının çok fena oynadığını ve ikinci devre Türk yan hakeminin bariz şekilde Yunan akınlarını kestğini söyledi (Stad, 4 Mart 1952:4).

Karakartal’a destek olmak için İnönü Stadi’na akın eden Siyah-Beyazlı taraftarlar, tezahüratlarıyla yeri göğü inletti (Fanatik, 4 Aralık 1996:4).

Hücum/Saldırı

Stad ve Fanatik’te “hücum” terimi sıklıkla kullanılmaktadır. “Hücum” teriminin yerine “saldırı” ifadesinin kullanıldığı da görülmektedir. “Saldır Kartal, Saldır Fenerbahçe” gibi başlıklara gazetelerde rastlanmaktadır. Sporda hücum, karşı takıma gol atmak ya da sayı kazanmak amacıyla yapılan hamle ve akın için kullanılmaktadır. Hücum yapan kişiye de muhacim denilmektedir. Hücum oyuncuları, bir takımın hücum hattını, ileri uçtakileri oluşturmaktadır. Hücum

etmek, hücumla kalkmak, hücum hattı, hücum oyuncusu ifadeleri spor gazetelerinde karşımıza çıkmaktadır.

Anadolu takımının zayıf noktaları hücumda idi (Stad, 13 Teşrinisani 939:17).

İlk ravuntta boksörler birbirlerini denemeye lüzum görmeden hücumla geçtiler (Stad, 28 Temmuz 1947:6).

Boğaziçi lisesi muhacimleri birçok goller kaçırmalarına rağmen sayı adedini üçe çıkardılar (S., 4 Kânunevvel 939:12).

Futbolun bir parçasının hücum, diğer parçasının savunma olduğunu unutmamışlardır (Fanatik, 12 Aralık 1995:5).

Mirsat turnuva boyunca hücumla çok etkili olmazken 69 ribauntla, ribaunt kralı oldu (Fanatik, 9 Temmuz 1996:4).

Hâkimiyet

Arapçadan Türkçeye geçen bir şeye hükmetme, elde etme, üstünlük kurma anlamlarına gelen bir ifadedir. Spor gazetelerinde, “hâkimiyeti ele geçirmek, hâkimiyeti elinde tutmak, hâkimiyeti ele almak” gibi kullanımları mevcuttur. Rakip takıma karşı üstünlük kurma, üstünlük sağlama, oyunun kontrolünü ele geçirme anlamlarında kullanılmaktadır.

Maç çok sür'atli ceryan etti ve daha iyi oynayan sarı-laciverdiler hakimiyeti ellerinde tutarak bu neticeyi hak ettiler (Stad, 25 Mart 1940:1).

Belli ki misafir boksör arkadaşlarının intikamını almak istiyor. Fakat Adnan hâkimiyeti ele almakta güçlük çekmedi (Stad, 28 Temmuz 1947:6).

Bombardıman

Fransızca “bombardement” kelimesi olan bombardıman, askeriyede; düşmanı topa tutma, bombalama anlamında kullanılmaktadır. Mecaz anlamda ise birisini eleştirmek, paylamak için kullanılan bir ifadedir. Soru bombardımanına tutmak gibi.

Spor gazetelerinde ise karşı takım kalesine yapılan ataklar, kaleye çekilen şutlar için “bombardıman, bombardıman etmek, x takımın bombardımanı gibi.” ifadeler her iki gazetede de kullanılmaktadır.

Çoşan kırmızı şeytanlar Hollanda kalesini bombardıman ediyorlar (Stad, 25 Mart 1940:3).

Fener Bombardımanı (Başlık) (Fanatik, 4 Mart 1996:1).

Bomba/bombacı

Stad ve Fanatik gazetelerinde savaş metaforu olarak “bomba” kelimesi çok kullanılmaktadır. “Bomba” sözcüğünün farklı anlamlara gelecek şekilde kullanıldığı görülmektedir. 1. Gazeteden alınan örneklerde de görüldüğü gibi futbol topu yerine “bomba” kullanılmaktadır. “Kaleye inanılmaz bir bomba gönderdi.” 2. Takımın almış olduğu yeni oyuncu için kullanılmaktadır. “Fener’in ilk bombası İstanbul’a geldi.” 3. Benzetme ve abartma anlamı vermek için kullanılmaktadır. Atılan şutun şiddetini belirtmek için “bomba gibi bir şut”. 4. Takıma yeni kazandırılan oyuncunun çok başarılı olduğunu belirtmek için dekullanılır. “Bomba gibi transfer” ifadeleri spor gazetelerinde sık görülmektedir.

“Bombacı” ise çok sert şut atan oyuncu için kullanılan bir benzetmedir.

Oyunun bitmesine on dakika kala Şeref bomba gibi bir şütle takımının beşinci sayısını yaptı (Stad, 2 Teşrin 941:4).

30 uncu dakikada Salâhattin –tam bir- bomba gibi bir şütü direğin dibinden dışarı çıkararak Feneri bir golden kurtarıyor (Stad, 2 Haziran 941:7).

“Bombacı” Hami formunu yakaladı (Fanatik, 9 Ocak 1996:10).

Marmaris kampına nokta koyarak çalışmalarını Vakıfköy’de sürdüren Yeşil-Beyazlıların teknik direktörü Biyediç “Patlamaya hazır bomba gibiyiz.” dedi (Fanatik, 16 Ocak 1996:9).

Fevzi tuttu bombacılar vurdu (Fanatik,5 Şubat 2000:3).

“Elazığ’dan ilk bomba” (Fanatik, 23 Ocak 2003:6).

Zafer

Savaşta kazanılan başarı, üstünlük anlamlarına gelen zafer kelimesi, hem Stad hem de Fanatik’te savaş metaforu olarak kullanılmıştır. Rakibi yenmek, rakipten puan ve puanlar almak, şampiyon olmak, liderlik koltuğuna oturmak gibi durumları anlatmak için “zafer” metaforu kullanılmaktadır. “Zafere ulaşmak, zaferden zafere koşmak, zafer şarkıları söylemek, zafer sarhoşu olmak gibi” ifadeler her iki gazetede de yer almaktadır.

...meselâ devrin en ileri siyasî gazetelerinden <<Akşam>> ilk sahifesinin 7 sütunundan 5 ini bu büyük ve şumullü zaferin tafsilâtına tahsis etmişti (Stad, 9 Haziran 1947:6).

İrlandalıları gelince, zafer takdirinde alacakları puvan-lar, İngiliz puvanlarına ilave edileceği için, öfkelerinden kudurmuşşa benziyorlardı (Stad, 28 Mart 1949:2).

Böylece önümüzdeki sefer takımımız inşallah haklı zaferlere kavuşacaktır (Stad, 11 Haziran 1957:3).

2-2 beraberlikten sonra B.Hakan ve K. Hakan'ın muhteşem golleri Sarı-Kırmızılı ekibe zafer getirdi (Fanatik, 18 Ekim 1996:1).

Kartal zafere uçtu (Fanatik, 26 Mayıs 1997:1).

“Zaferden zafere koşuyor” (Başlık) (Fanatik, 1 Eylül 2002:7).

Kartalin kurtuluş zaferi! (Fanatik, 6 Şubat 2012:11).

...Avrupa Ligi'nin son finalistini de deviren Beşiktaş, üst üste 4. Avrupa zaferini elde etti (Fanatik, 15 Şubat 2012:1).

Kurşun/Mermi/Füze/Fişek

Savaşta kullanılan kurşun, mermi, füze ve fişek gibi kelimelere, spor gazetelerinin başlıklarında sürekli yer verilmiştir. Özellikle futbolla ilgili haberlerde bu ifadeler, sıklıkla kullanılmaktadır. Futbolcunun karşı takım kalesine çekmiş olduğu şutun şiddetini anlatmak ve anlatılmak istenene abartı katmak için mermi/kurşun/füze/fişek gibi şut/vuruş benzetmesi yapılmaktadır. Bu kullanımla aynı zamanda okuyucunun ilgisini ve dikkatini çekmek hedeflenmektedir. Sporun dostluğu, kardeşliği ve barışçıl bir ortamı teşvik eden yapısıyla uyuşmasa da gazetelerde tiraj kaygısı, televizyonlarda reyting uğruna bu tarz söylemler her zaman kullanılmaktadır.

“Kurşun” kelimesi çekilen şutun şiddetini anlatmanın yanı sıra farklı anlamlara gelecek şekilde de kullanılmıştır. 1. Takımların atmış olduğu goller kurşuna benzetilmiştir. “Son dakika kurşunu (golü), tek kurşunla (golle) üç puanı kapmak, zirveye tek kurşun” şeklinde çok kullanılan başlık ve söz kalıpları kullanılmaktadır. 2. Oyuncunun kendi kalesine gol atması durumunda “kaza kurşunu” ifadesi kullanılır. 3. Oyuncunun eski takımına gol atması ise “dost kurşunu” olarak adlandırılmaktadır.

Şirzatin yerden havaya doğru kurşun gibi vuruşu ağırları kaldırıyor (Stad, 3 Haziran 1958:3).

Golü sahanın yıldızı K.Cevdet 76 ıncı dakikada fişek gibi bir şütle attı (Stad, 8 Nisan 1958:1).

Raul Meireles'in füzesi yetmedi (Fanatik, 24 Şubat 2015:2).

Evren'in füzesi (başlık) (Fanatik, 12 Mayıs 1996:3).

İntikam

Spor gazetelerinde savaş ve şiddet çağrışımı yapan bir ifadedir. Spor karşılaşmalarında daha önce karşılaşan takım ya da oyuncuların ikinci defa karşı karşıya gelmesi (rövanş), spor gazetelerinde “intikam zamanı, intikam vakti, intikam maçı, intikam günü” ifadeleriyle verilmektedir. Olumsuz bir anlam taşıyan bu kelimenin sıklıkla kullanılması taraflar arasında gerginliğe sebebiyet verebilir.

Belli ki misafir boksör arkadaşlarının intikamını almak istiyor. Fakat Adnan hâkimiyeti ele almakta güçlük çekmedi (Stad, 28 Temmuz 1947:6).

Sugar Ray Robinson ile Randolph Turpin arasındaki dünya orta siklet boks şampiyonluğu intikam maçı 12 eylülde Nevyorkta yapılacaktır (Stad, 15 Temmuz 1951:3).

Düello

Türkçe Sözlükte (TDK, 2011:732)“iki kişi arasında, tanıklar önünde yapılan silahlı vuruşma” olarak tanımlanırken sporda karşılaşma ve kapışma anlamlarına gelecek şekilde kullanılmaktadır.

İzmir’de büyük düello (Başlık) (F., 13 Aralık 1995:9).

Savaş/Savaşçı

Stad ve Fanatik gazeteleri başta olmak üzere diğer spor gazetelerinde de gözlemlediğimiz “savaş” ifadesi, karşı takımla olan mücadeleyi belirtmek için sıklıkla kullanılmaktadır. “Savaşa gitmek, savaşmaya hazır olmak, Kurtuluş Savaşı, play-off savaşı, savaşa devam, soğuk savaş, yıldız savaşları, savaşı sürdürmek gibi” ifadeler kullanılmaktadır. Aynı zamanda spor muhabirleri, oyuncuların kadroda yer bulmak için birbirleriyle yaptıkları mücadeleyi “forma savaşı” olarak adlandırmaktadırlar.

Takımların birbirleriyle yapmış oldukları müsabakalar için “savaş”, müsabakada yer alan oyuncular için “savaşçı” ifadesi kullanılmaktadır. Özsoy’un savaş ve kavgayla ilgili verdiği örnekte de anlaşıldığı üzere bu tarz ifadelerin ortamı gerginleştirdiği saptanmıştır. “Gazetelerde özellikle Avrupa kupalarındaki müsabakaları öncesinde takımları desteklemek için kullanılan “Galibiyet için savaşacaklar” anlamındaki başlıkların, müsabaka atmosferini gerginleştireceği söylenebilir. Beşiktaş’ın Avrupa Kupalarındaki Bosna Hersekli rakibi Siroki için

“Maç değil, resmen savaş istiyorlarmış” başlıklı haberinde şu ifadeler geçmektedir. “Siroki Bosna takımı gibi görünse de tam bir haçlı zihniyeti taşıyor. Katolik Hıristiyan dışında futbolcu oynatmıyor. Saha içinde de tribünde de işleri güçleri kavga.” Daha sonraki gün “Kartalım savaşa gidiyor” başlığı da çapıcıdır. Yöneticilerin ifadesi şeklinde verilen “Vurun, kırın, bu maçı alın” şeklindeki başlıkların sayfalarda yer alması da dostluk ve barış misyonuyla çelişmektedir.”(Özsoy2011:101).

Soğuk savaş günlerinin sıcak temas günlerine dönüşmemesi bu maçla ilgili en büyük dileğimiz (Fanatik, 6 Aralık 1995:10).

Son haftaların başarılı takımı Altay, ligin formda takımı G.antepe ile Türkiye Kupası'nda tur savaşı verecek (Fanatik, 13 Aralık 1995:9).

11 Japon futbolcu şuursuzca bastırdı, 11 Ay-Yıldızlı savaşçı teslim olmadı (Fanatik, 19 Haziran 2002:1).

Cuper'in Ordusuna İspanyol Savaşçı (Fanatik, 17 Ocak 2012:5).
Trabzon'da Forma Savaşı (Fanatik, 7 Şubat 2012:1).

Taarruz/cengâver

Saldırı anlamında kullanılan “taarruz” ile savaşta kahramanlık gösteren, savaştan kişi için kullanılan “cengâver” kelimeleri de spor gazetelerinde kullanılmıştır. “Taarruz” kelimesi, spor gazetelerinde takımların yapmış olduğu mücadelenin şiddetini anlatmak için kullanılırken “cengâver” ise bu mücadeleyi ortaya koyan oyuncular için kullanılan bir metafordur.

Fenerbahçe'den Büyük Taarruz (Başlık) (Fanatik, 21 Mayıs 2012:1).

Kartal taarruzu (Başlık) (Fanatik, 5 Haziran 1998:1).

Kaledeki bir numaradan tutun da, ileri burçlardaki on bir numaralı cengavere kadar şampiyonlukta bende varım savaşını veren 22 kramponun onur kavgasıydı Bursaspor maçı. (Fanatik, 21 Kasım 1995:4).

Silah/Silahşörler

Spor gazetelerinde sıkça gördüğümüz metaforlardan birisi de “silah” kullanılarak oluşturulmaktadır.

Takımına gol kazandıran ileri uç oyuncusu olarak adlandırılan forvet/santrafor/golcü için kullanılmaktadır. “Takımın gol silahı, takımın en büyük silahı, takımın gizli silahı, kulübedeki gizli silah, derbi silahı, takımın

silahşörleri, üç silahşörler³ gibi” ifadeler spor haberlerinde karşımıza çıkmaktadır.

Tüm silahlar onarıldı (Fanatik, 1 Aralık 1995:13).

Trabzon’un silahları hazır (Fanatik, 6 Aralık 1995:1).

Derbi Silahı Fernandes (Fanatik, 1 Mart 2012:9).

Kral/Lider/Gladyatör/Fatih

Spor gazetelerinde ve spor kanallarında benzetme yapmak amacıyla metaforların kullanıldığı görülmektedir. En çok gol atan oyuncuya “gol kralı”, ligde birinci sıradaki takıma da “lider” denilmektedir. Bunun yanında “liderliğe yükselmek, lider bitirmek, lidere boyun eğmek, takım lideri, deplasman fatihi, Avrupa fatihi gibi” kullanımlara da sıkça yer verilmiştir.

Gençlik anıyor onu, futbol kralı diye/Budur ona maziden kalan büyük hediye (S., 12 Mayıs 941:4).

Boliç, Saffet’le gol krallığında büyük adaysın (F., 13 Ocak 1996).

Mirsat turnuva boyunca hücumda çok etkili olmazken 69 ribauntla, ribaunt kralı oldu (F., 9 Temmuz 1996:4).

Lik liderliği yolunda sapaşğlam duran Beşiktaş, kendilerinden zayıf olan Süleymaniyeleri çok hırpalayan bir oyundan sonra ağır bir mağlubiyete uğrattılar. (S., 30 Mart Pazartesi 942:2).

Liğ lideri Sarı-Kırmızılıların işi ciddi tutmaları puvan cetvelindeki durumlarını muhafaza için elzemdir. (alt başlık) (S., 30 Kasım1954:1).

Lider ve namağlup Trabzonspor karşısında rezil bir hakeme rağmen güzel bir oyun Sarı-Lacivertliler rakibin küçük takımlar gibi adam adama yapışık markaj yapan ve defansa önem veren taktiğine rağmen galip duruma yükselmesini bildiler. (F., 10 Aralık 1995:2).

Fenerbahçe deplasman fatihi (Fanatik, 28 Eylül 1997:3).

Terim’in Arena’daki 4 Gladyatörü (Fanatik, 15 Aralık 2012:12).

³ Fransız yazar Alexandre Dumas’ın filme ve çizgi filme de uyarlanan “Üç Silahşörler” adlı eserine gönderme yapılarak takımın önemli üç oyuncusu kastedilmektedir.

Sonuç

Anlatılmak istenenleri ilginç ve dikkat çekici kılmak için edebiyatta, sanatta ve günlük dilde metaforlar kullanılmaktadır. Bu durum spor haberleri için de geçerlidir. Stad ve Fanatik taranarak oluşturulan örnek cümlelerde her iki gazetede de sıklıkla savaş metaforlarından yararlanıldığı görülmüştür. Spor gazeteleri, spor haberlerini okuyucularına daha etkili aktarabilmek ve bu haberlerin anlaşılabilirliğini kolay kılmak için metaforlardan yararlanmaktadır. Bu metaforlardan birisi de savaş metaforudur. Spor gazetelerinde kullanılan savaş metaforları, şiddet çağrışımı yapmıyor gibi görünse de arka planda şiddet, kavga, savaş gibi ifadeleri anımsatmaktadır. Stad ve Fanatik gazetelerinin başlıkları ve içeriğindeki haberler incelendiği zaman savaş alanında kullanılan pek çok ifadenin sporla bağdaştırılarak verildiği saptanmıştır. Özellikle Fanatik gazetesinde bu örneklerin daha çok olduğu verilen örneklerde görülmüştür.

Anlatımı etkili kılmak ve okuyucunun dikkatini çekmek amacıyla “savaş/savaşçı, kurtuluş savaşı, taarruz, bombardıman, bombalamak, forma savaşı, kuşatma, bomba/füze/mermi/kurşun gibi (şut), kaza kurşunu, silah, gizli silah, silahşör, darbe, kapışma, zafer, kral, cengâver, düello, çarpışma, kılıçlar çekildi, kral, gladyatör, fatih, ölüm kalım maçı, saldırı, intikam, hasım, hâkimiyet gibi” savaş metaforları yaygın olarak kullanılmıştır.

Stad ve Fanatik gazetelerinde anlatılmak istenenleri somutlaştırarak anlatmak, anlatımı ilgi çekici hale getirmek, anlatılan olaylara abartı katmak ve süslü bir üslup oluşturmak için deyim ve söz kalıplarına da başvurulmuştur. Sporda kullanılan bu deyim ve söz kalıplarının bazıları yukarıda örneklerini verdiğimiz savaş metaforlarından oluşmaktadır. “Hasmını yere sermek, hasmını yere indirmek, müdaafaya çekilmek, müdafaayı kabul etmek, müdafaayı yarmak, müdafaaya düşmek, akın akın karşı kaleye gitmek, karşılıklı akınlar yapmak, sağlıklı sollu akınlar düzenlemek, taraftarların maça akın etmesi, hücum etmek, hücumu kalkmak, hâkimiyeti ele geçirmek, hâkimiyeti elinde tutmak, hâkimiyeti ele almak, bombardıman etmek, zafere ulaşmak, zaferden zafere koşmak, zafer şarkıları söylemek, zafer sarhoşu olmak, savaşa gitmek, savaşmaya hazır olmak gibi”. Sıradan bir anlatımı ortadan kaldırmak için metaforlar, deyim ve söz kalıpları ve edebi sanatlar her iki gazetede de sıklıkla kullanılmıştır.

Kaynakça

Çetinkaya, B. (2017). Kutadgu Bilig’de Kavramsal Metaforlar, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19(2): 377-399.

Gerek, Z.vd. (2015). Türkiyede Futbola İlgili Yazılı Medyada Kullanılan Argo, Küfür ve Savaş Metaforlarının İncelenmesi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (44):190-197.

Karaağaç, G. (2015). *Türkçenin Alıntılar Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kaya, A. Y. (2000). Spor Basınının Kamusal Boyut ve İşlevleri, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (10):231-249.

Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Lakoff, G. ve JOHNSON, M. (2015). *Metaforlar – Hayat, Anlam ve Dil*, (Çev.) G.Y. Demir, İstanbul: İthaki.

Özgür U. (2018). *Spor Gazetelerinde Dil: Stad ve Fanatik Gazeteleri Örneği*, Ankara: Gece Akademi.

Özsoy, S.(2011). Spor Gazetelerinin Başlıklarında Militarist ve Şiddet İçerikli Metaforlar, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, (1):88-114.

Serikkyzy, G. (2013). *Spor Gazeteleri Manşet ve Başlıklarının Şiddet Çağrıştıran Sunumu: Fotomaç ve Fanatik Gazeteleri Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türkçe Sözlük. (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yıldız-Ekin, M.T. (2005), Spor Basımında Futbol Anlatım Dili: Manşet ve Başlıklar, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XVIII(1): 93-106.

Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü Çalışma Grubu. (2015). *Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yunusoğlu, M. K. (2016). *Budist Türk Çevresi Eserlerde Metaforlar*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.